

SØGAN UM KOLIÐ FRAM ÚR MYRKKRINUM

EIN **ARBEIÐSBÓLKUR** HEVUR LONGI **ARBEITT** VIÐ AT **LÝSA** SØGUNA UM **KOLAVINNUNA** Í SUÐUROYNNI, OG NÚ **RØKIST** FYRI, AT **FØROYINGAR** FÁA **SØGUNA**. PARTVÍS HEVUR **BÓLKURIN** SAVNAÐ SKRIVLIGT **TILFAR**, OG EISINI LUTIR OG **SKJØL**, IÐ HAVA **SAMBAND** VIÐ TÍÐINA, TÁ **GREVSTUR** EFTIR **KOLIÐ** HEVÐI STÓRAN **TÝDNING**, MEN EISINI ER **EYDAST** AT FÁA KRINGVARP FØROYA AT GERA **SENDING** UM HESA **VINNUNA**. **ÁHUGAVERD** ER T.D. SØGAN UM **PENGASTERKU** SVENSKU KVINNUNA **KERSTIN VON POST**, SUM KEYPTI **JØRÐ** OG RÆTTINDI AT **ÚTVINNA** EITTNÚ **KOL** Í FØROYUM

SØGA

Dagfinn Olsen
dagfinn@sosialurin.fo

Í einum fyrrverandi handilshølum miðskeiðis á Tvøroyri, hittast javnan fólk, ið hava áhuga fyri fornminnum, farnari tíð og ikki minst tíðini, tá kolavinnan hevði týdning fyri Suðuroynna og føroyingar annars. Og arbeidsbólkurin hevur sett sær fyri at fáa søguna um kolið fram í ljósið aftur.

Bólkurin er settur saman av persónum úr Hvalba, Tvøroyri og Fámjin og í útvið 3 ár hevur bólkurin fingist við dokumentararbeiði.

Gomul søga

Søgan um kolið er yvir 300 ára gomul. Longu í 1600 talinum leita onglendingar eftir koli í Suðuroynni. Hvussu hetta hongur saman hevur arbeidsbólkurin eisini sett sær fyri at fáa lýst nærri.

Men tað eru ikki so nógv ár síðani, at tað fór at ganga afturá við kolavinnuni. Undir seinna heimsbardaga var nógv virksemi og kol varð flutt kring allar Føroyar.

Menn hildu fram at grava kol eftir krígsløk í Hvalba, Tvøroyri og Fámjin. Í dag kenna tey flestu óivað mest til kolavinnuna, sum hevur verið upp til okkara dagar í Hvalba. Minni kent millum manna er kanska, at kol eisini í síni tíð varð útvunnið í Porkeri, Sumba og Víkarbyrgi.

Nútímans

Nógv kol fór t.d. úr Fámjin til Sandavágs, og Hvalbingar høvdu bátar, sum teir sigldu kring alt landið við koli. Virksemið dróg sjálvsagt fólk til Suðuroyar at arbeiða, og í fólkateljing í 1801 í Hvalba verður sagt frá monnum úr Noreg, sum búðu í Hvalba. Fleiri eftirnøvn kunnu í dag eisini vísa sína søgu aftur til hesa tíðina.

Stóra virksemið hevði eisini nýggjar tíðir og amboð við sær. Í samband við útflutning, so varð arbeiðið gjørt meira nútímans og tráðbani gjørdur har, sum víðarlundin í Trongisvági er nú. Hesin var niðurlagdur í 1937 og tá kom tráðbanin oman á Drelnes, og sæst okkurt av honum standa uppi enn. Hesin var 3 kilometrar langur. Tráðbani var eisini í Fámjin.

Nógv koladust varð útflutt til Danmarkar, serliga eftir annan heimsbardaga, og trolarar nýttu kol og eisini Smyril nýtti kol.

Framá

Dokumentararbeiðið gongur framá, og eittnú eru myndir hjá Zakariasi Hammer til taks, eins og Dokumentar.fo hevur tikið upp. Men í lötuni er arbeidsbólkurin spentur uppá sjónvarpsendingar um kolásøguna, sum Ivan Niclasen í Kringvarpinum stendur fyri.

Kerstin Von Post

Ein av meira litríku pørtunum í kolásøguni í Suðuroynni er søgan um

svensku Kerstin von Post, sum í dag óivað hevði verið rópt útlenskur íleggjari.

Henda søgan er væl lýst og er ikki heilt stutt. M.a. hevur Helgi Eidesgaard skrivað áhugavert um lívssøgu hennara:

Stutt kann sigast, at svenska aðalsdáman, fødd í 1835, vaks til á einum garði í Julita sókn í Svøríki. Hon hevði áhuga fyri list og ein dreym um at gerast listakvinna. Hetta førði hana m.a. til París. Listin fekk fastatøkur og hon gjørdist sera vird listakvinna, hóast hetta ikki júst var tað, sum mamman hevði ætlað.

Kríggið brestur á, og Napoleon III hevur ikki eydnuna við sær og París verður kringsett. Kerstin von Post má fara frá listaskemmu síni, sum lá í eini av finaru gøtunum, og seinni gekk leiðis til Keypmannahavnar.

Keldur á Tvøroyri siga, at ein málningur, sum von Post gav kirkjuni á Tvøroyri, enn er í kirkjuni. Og tað var eisini serstakliga fyri málningar við bibilskum myndevnum, at hon fekk virðing.

Stutta søgan er síðani, at mamman doyri, og Kerstin keypir systkin síni út av garðinum, og situr tá við 52 gørdum og bygðum, ið hoyrdu til góðsið. Síðani fór Kerstin aftur til París.

Seinni byrjar hon at seta pening í ymiskt, og ofta ymiskt, ið hevði stóran váða. Og hetta fekk hon skjótt at merkja, tá tíðirnar versnaðu.

Tað er í 1875, at Kerstin von Post fær

Bátar førdu kol kring oyggjarnar

rættindi at høgga kol í Suðuroynni frá Allani Dahl, sum hevði fingið tey við kongaligari samtykt 1. mars í 1873. Rættindini fevndu tó ikki um Hvalbiar sókn. Í juli í 1877 sæst í blaðnum Lindesbergs Allahanda, at von Post hevur selt sín lut í kolagrevstri í Føroyum. Keyparar eru fransmenn og fyri tað fær hon 600.000 Francs í reiðum peningi og 2 mió. Francs í partabrøvum.

Kerstin hevur tó neyvan selt alt, og hon heldur fram í Suðuroynni í fleiri ár eftir hetta. Í 1877 sæst, at sviar koma til Føroya við kolavinnu fyri eyga. Í 1890 fær fransmaður loyvi, eftir umsókn frá von Post, ið fevndu um rættin at høgga kol í Suðuroy, at útvinna kopar, jarnstein og eldfast leir í Suðuroy og rætt at útvinna kopar í Nólsoy.